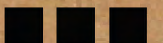

TÜRKİYE TASARIM KRONOLOJİSİ

OYUNCAK

Bu çalışma

3. İstanbul Tasarım Bienali:

BİZ İNSAN MIYIZ?

Türümüzün Tasarımı

2 saniye, 2 gün, 2 yıl, 200 yıl, 200.000 yıl

için **Avşar Gürpınar, Cansu Cürgen, Günbike Erdemir, Liana Kuyumcuyan ve Nur Horsanalı** tarafından hazırlanmıştır.

Pelin Derviş'in katkıları ve **Studio-X İstanbul**'un desteğiyle.

Editoryal destek: **Ceren Şenel, Erim Şerifoğlu**

Grafik tasarım: **Selin Pervan**

OYUNCAK

17. YY - 1940 ENDÜSTRİ ÖNCESİ DÖNEM

İstanbul'da ilk sistematik oyuncak üretimi Eyüp semtinde 17. yüzyılda başlar. Endüstri öncesi üretim pratikleriyle uyumlu olarak, yani çoğunlukla zanaatkarlar tarafından, basit araç gereçlerle ve geleneksel biçimlerin tekrarlanması üzerinden yaklaşık üç yüzyıl boyunca etkinlik gösteren bu sistemde geleneksel oyuncaklar, büyük oranda çevredeki malzemelerin yeniden kullanımı ile üretilir ve satılır.

1637 OYUNCAKÇILARIN GEÇİŞİ

Evliya Çelebi, 17. yüzyılın ortalarında Eyüp Oyuncakçılar Çarşısı'nda 100 kadar dükkanın ve 105 kadar oyuncakçının olduğunu bildirir. Oyuncakçılar "mimarbaşına" bağlı olarak çalışan bir loncadır. Evliya Çelebi, 1637'de Bağdat Seferi'nden önce yapılan geçit töreninden şöyle bahseder: "Eyüp Oyuncakçıları kemiş borular, fırıldaklar, def dümbelek, kemeçe, sıçan ve kuşlarla, gözle görülmedik oyuncaklarla geçerler. Bunların alayında ak sakallı, gözleri sürmeli çelebilerin suratı traşlı, kellepuşlu [başlıklı], ayağı nalınlı, bazısı avrat kılıklı, avrat takkeli, avrat kılıklı müsekkel [çocuk kılıklı] adamların ellerine düzme dadıları, anne ve babalara yapışıp alayda geçerken avrat takkeli koca çelebi "A dadı! Ben bu oyuncacı isterim ya da istemem" diye, kimisi ağlayarak ellerinde teberleri [küçük baltaları], dümbelekleri çalarak geçerler. Tuhaf esnaf mukallitleridir [taklitçileridir]." ¹

17. YY - 1960 EYÜP OYUNCAKÇILARI

Evliya Çelebi, Eyüp'te ilk oyuncacığın Dökmeci Hasan Ağa tarafından yapıldığını aktarır. Osmanlı İmparatorluğu'nun, dini ve sembolik önemi dolayısıyla sosyal merkezi olan Eyüp'te, Oyuncakçı Çıkamazı isimli sokakta yıllarca oyuncak üretilip satılır. Daha sonra Gümüşsuyulu Darbukacı Halil Efendi ve Küçük İsmail Efendi adlı zanaatkarlar da oyuncak atölyeleri açarak mesleğin yaygınlaşmasını sağlarlar. Üretim ve satışın aynı dükkan içinde gerçekleştirildiği bu bölgede, ahşap topaçlar, düdüklü, darbuka ve davullar, fırıldaklar, haciyatmazlar, ahşap araba ve sandallar, beşikler, tahta kılıçlar, tefler üretilir ve satılır. Aynı zamanda, seyyar oyuncakçılar buradan aldıkları oyuncakların kentin ve ülkenin dört bir yanına yayılmasını sağlarlar.

Eyüp oyuncaklarının temel malzemelerini çevre semtlerden gelen atık/artık malzemeler oluşturur: Tahtakale'den tahta atıkları ve sobacıların atık tenekeleri, Sütlüce Mezbahası'ndan gelen deri ve bağırsak fazlası yanında Kağıthane ve Alibeyköy derelerinin sürükleyerek getirdiği kil ve tuğla harmanlarının ağdalı çamuru.

1840'lar OROZDİBAK

İstanbul'un bilinen en eski alışveriş merkezlerinden biri olan Orozdibak'ta çok çeşitli oyuncaklar bulmak da mümkündür. Orozdibak, Sirkeci Büyük Postane yakınında Bahçekapı'da bulunuyordu ve 1896 yılında bisiklet satışını başlatarak o günün İstanbul'unda bir ilke imza atmıştı.

1896-1908 ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE

Çocuklara Mahsus Gazete, İbnü'l-Hakkı Mehmet Tahir tarafından 1896-1908 yıllarında İstanbul'da çıkarılan haftalık resimli çocuk dergisidir. Osmanlı çocuk dergilerinin en uzun süreyle yayımlananıdır. İlk sayısı 21 Mayıs 1896, son sayısı 13 Ağustos 1908'de çıkarılır. Her hafta, padişahın doğum ve tahta çıkışı yıl dönümlerine rastlayan günler dışında perşembe günleri yayımını aksatmadan sürdürmüş, 627 sayı yayımlamıştır. Dergide çocuk hikaye ve romanlarının ilk örnekleri, tefrikalar, şiirler, çocukların ilgi alanlarına giren anılar, biyografi ve gezi yazıları, fene ağırlık veren yazılar yayımlanmıştır. Dergide, her yaşta çocuğa hitap eden yazılar yer alır. Masal ve masalsı, fantastik öğelere dergide hiç yer verilmez. Derginin yazarları tanınmış isimler değildir. İsmi duyulmuş yazarlar arasında devamlı yazı gönderen Rezaizade Ercüment Ekrem vardır. Dergi, II. Meşrutiyet'in ilanından ardından, yayın hayatından çekileceğine dair herhangi bir ifadeye yer vermeksizin kapanır. ²

1900'ler

Yüzyıl başından itibaren İstanbul'un toplumsal yapısı da değişim gösterir. Tiyatro, opera, sinema ve fotoğraf gibi teknolojilerin gündelik yaşama girmesi yanında zamanın alışveriş merkezleri olan bonmarşelerin açılmasıyla birlikte kentin sosyalleşme merkezi de Eyüp'ten Pera'ya kayar. Bu dönemde Eminönü ve Beyoğlu ağırlıklı, eski ve yeni ticaret merkezlerinde açılan Beyoğlu Bonmarşesi, Karlman Pasajı, Japon Pazarı ve Spiro Giokas Müessesesi gibi alışveriş mekanlarındaki oyuncakçılar Eyüp oyuncakçılığının önemini azaltır.

AFFAN EFENDİ

Affan Efendi, dükkanı Üsküdar'da olan Mevlevi dervishi bir oyuncak satıcısıdır. Ruşen Eşref'in İstanbul Ansiklopesi'ndeki tasviri 20. yüzyıl başlarında bir oyuncakçı dükkanının görünümü hakkında fikir verir: "Dükkanı evinin altında idi. Fakat öyle dar bir dükkan ki, Affan Efendi öteberi vermek için tümseğinden ayağa kalktığı zaman sikkesi tavana asılı Eyüp beşiklerine, kaynana zırlıklarına değerdi. Esasen yerinden

AHŞAP ARABALI VAPUR, EYÜP OYUNCAĞI, İSTANBUL, 1930'lar
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu
Fotoğraf: Avşar Gürpınar

pek az kımıldardı ya!... Yaftalarının yazısı silinmiş beş-on esmer baharat kutusuyla, beş-on tane kök kavanozu, yirmi-otuz tane çingiraklı teneke düdükle, sekiz-on tane toprak kumbara, tavana asılı dört-beş tane Eyüp salıncağıyla beş-altı tane kaynana zırlıtısı, beş-altı da kursak düdükle oyuncakçı Affan Efendi'nin bütün sermayesiydi. Öyle taş bebektir, kurşun askerleri, zilli çengileri, düdüklü lastik köpekleri falan satmazdı. Gayet Müslümandı. Suret namına bir Karagöz bulundururdu. O da zannederim, Karagöz bizde teamül olduğu için mahzursuz görürdü.”³

1918-1978 KOÇO

İstanbul'un en ünlü oyuncakçılarından Koço'nun Karlman Pasajı'ndaki⁴ dükkanında her tür ithal ve yerli üretim oyuncak bulmak mümkündür. Koço, Türkiye'nin ilk seri imalat oyuncakçılarından olan Hamdi Dünder'a ithal “resimli küp” oyuncaklarını göstererek bunu üretmesini tavsiye etmişti.

1918-1947 ARAV

Romen Davit Arav'ın sahibi olduğu firma ilk dönemlerinde üretime Tophane'de küçük bir atölyede başlar, daha sonra Hasköy'deki Okmeydanı Caddesi'ne taşınır. Arav'ın teneke araçları (otomobil, tramvay, uçak, yarış arabası), kova ve kürekleri ile bilinen üretimi sonraları kızı Juliet Altın tarafından devam ettirilir.

1919-1952 KADRİ ŞENGÖZ

Eyüp oyuncakçılarının son temsilcilerinden biri olan Kadri Şengöz, Eyüp'teki imalathanesinde 1950'li yıllara kadar tahta oyuncaklar, beşikler, arabalar ve sulu düdükleler üretir. Üretimi babasından devralan oğul Halit Şengöz de tahta oyuncaklar üretmeye devam eder.

1921 EYÜP YANGINI

Eyüp'te çıkan bir yangın nedeniyle Oyuncakçılar Çıkmazı da neredeyse tamamen ortadan kalkar. Geriye sadece iki oyuncakçı kalır. Son Eyüp Oyuncakçılarından Kadri Şengöz durumu şu şekilde özetler: “Eyüp Oyuncakçılığı öldü artık. Bugün burada bir ben bir de iki dükkan aşağıda diğer bir oyuncakçı kaldı. Elimde kalan son tahtadan bir iki deve daha yaptıktan sonra tezgahı söküp çıkaracağım... Zevkler çok değişti. Vaktiyle bizim kaynana zırlıtısı dediğimiz bir oyuncakımız vardı. Ötmeye başladı mı durmak bilmezdi. Yeni damatlar, yeni gelinler kaynanalarına nispet olsun diye mi bilmem, kucak kucak alırlardı. Ancak gün geldi, Avrupa'nın oyuncak fabrikaları ve teneke oyuncakları ile rekabet edemez olduk.”⁵

1923 CUMHURİYET'İN İLANI

Cumhuriyet'in ilanı ve sonrasında gelişen yeni sosyal ve kültürel yapının oyuncak üretiminde yeni bir safhaya geçişin mimleyicisi olduğu iddia edilebilir. Figüratif nesne ve imgelerin üretiminin günah kabul edildiği bir yapıdan her bağlamda laik bir devlet anlayışı ve kültürel paradigmaya geçilmesi ile beraber oyuncakların form ve içeriklerinde de belli seviyede bir özgürleşme yaşandığı görülür.

1924 CENEVRE ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ

Uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik yapılan ilk sözleşmedir. Bildirgede, çocukların doğal biçimde gelişmesine olanak sağlanması, aç çocukların beslenmesi, hasta çocukların tedavi edilmesi, terk edilmiş çocukların korunması, felaket anında yardımın öncelikle çocuğa yapılması, çocukların her türlü istismara karşı korunması ve kardeşlik duyguları içinde eğitilmeleri gerektiği belirtilir. Bu bildirge Türkiye tarafından da onaylanır.

1929-1980 JAPON MAĞAZASI

1929 yılında Oscar Raymond tarafından Beyoğlu Hristaki Pasajı'nda (Çiçek Pasajı, Balo Sokak No: 6) açılan Japon Mağazası (Pazarı) ilk yıllarında ithal Alman (Marklin, Duksa, Şuka, Gamma) ve Japon (Nakamura) oyuncakları satır. İlerleyen yıllarda dükkanı Raymond'un oğlu Raul ve torunu Waldemar devralır. Sadece yabancı oyuncak satan Japon Mağazası, sonradan yan dükkanını da satın alır, burada da yerli üretilen oyuncakları satmaya başlar. Yerel üreticilerden de ürün alan Japon Mağazası'nda yemlenen kurmalı civciv ve horoz ile buhar gücüyle çalışan oyuncak tekneler gibi farklı ürünler de yer alır. Son işletmecisi Süren Hamparsunoğlu olan Japon Mağazası 1950'lerde üretime de geçer. 1980'lerde ise, çocukların anlaşamamasından dolayı dükkan kapanır.

1930'lar

1930 KAZIM GÖKSEL

Kazım Göksel İzmir'deki en eski oyuncakçılardan. Tahta kamyonlar, içi saman dolu bebekler sattığı oyuncaklar arasındaydı. Bu bebekleri İstanbul, Ortaköy'de Necati isimli biri üretirdi. Bu bebeklerin yüzleri mukavva, içleri talaştı. Kazım Göksel bu bebekleri buradan kendi dükkanına getiriyordu. 1939 yılında ise İstanbul'a taşınarak oyuncakçılık işini burada sürdürdü. 1961 yılında vefat edene kadar bu işe devam etti.

1

2

1 - JAPON MAĞAZASI, İSTANBUL

Kaynak: Onur, Bekir. (2010). *Oyuncaklı Dünya*. Ankara: İmge Kitabevi.

2 - BEYOĞLU BONMARŞESİ, İSTANBUL

Kaynak: Onur, Bekir. (2010). A.g.y.

1930-1950 TAŞBEBEK

Gözü açılıp kapanabilen, içi saman, dışı alçı taşbebeklerin üretimi Türkiye’de 1950’lere kadar devam eder, plastik bebek üretimi başlayınca son bulur. Avrupa’da geçmişî yüzyıllar öncesine dayanan oyuncak bebeklerin Türkiye’de geç yaygınlaşmasının nedeni Anadolu’da, figüratif oyuncakların dini nedenlerden ötürü pek hoş görülmemesi olabilir. Endüstriyel oyuncak bebeklerin olmadığı zamanlarda kız çocukları dal parçalarına bez sararak kendi bebeklerini yapardı.

1930-1960 OSKAR KAZAZ

İkinci Dünya Savaşı öncesi oyuncak ithalatı işine giren ilk müteşebbislerden Kazaz, satışını yaptığı ithal Alman ve Japon oyuncakların yanında oyuncak imalatçılarında yapımla aletleri ve mekanizmalar da tedarik ediyordu.

1930-1942 GARBİS

Garbis’in Kadıköy’deki atölyesinde 1930’lu yıllar boyunca bisiklet ürettiği bilinmektedir.

1932 SPİRO GİOKAS MÜESSESİSİ

Birçok yerde adı geçen ancak hakkında çok fazla bilgi bulunamayan Niko’nun (Nikoli Mihalidis) oyuncakçı dükkanı Eminönü Marpuççular bölgesinde bulunan Sabuncu Han’da, Rum Spiro Giokas tarafından bir kasap dükkanı olarak 1920’lerde açılır. 1932’de buraya tezgah olarak giren Niko’nun gelişiyile oyuncakçılık işine girerler. Bu dükkanda daha çok Avrupa’dan gelen masketler, anahtarlı oyuncaklar, arabalar, tanklar, bebekler satılır. Spiro ve Niko, toptan satışın yanı sıra yerli üretim yapan oyuncakçılara model ve katalog tedarik ederek, kimi zaman maddi yardımda bulunarak destek olurlar.

1932-1933 YOYO

Dünyadaki yoyo çığırnlığı Türkiye’yi de sarar. Tahtakale’deki atölyeler binlerce yoyo imal edip satar. 1933’te İstanbul Belediyesi yoyoyu yasaklar. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yoyo bir kez daha popüler olur. Bu kez plastik olarak üretilen yoyolar, 1960’lara kadar satılmaya devam eder.

1935 ENİS İPEKÇİ

Enis İpekçi ve babası, Yenicami civarındaki hediyelik eşya dükkanını kapatıp Beyoğlu’nda bir oyuncakçı dükkanı açarlar. Leipzig oyuncak fuarından birçok oyuncak Türkiye’ye

getirirler. 1939 yılında Enis İpekçi ölünce, dükkan Japon Mağazası’na satılır. Aynı yıl içinde Enis İpekçi’nin kız kardeşi ve kocası (Ferit Bey’in annesi ve babası) dükkanı geri alıp, oyuncakçı olarak çalıştırmaya devam ederler.

1935-1990 BEYOĞLU BONMARŞESİ

20. yüzyıldan itibaren Pera’da yaygınlaşmaya başlayan “büyük mağazalardan” (bonmarşe) biri olan ve Japon Pazarı’na rakip olan Beyoğlu Bonmarşesi’nde, Rabia Baler ve Murat Bey’ler Steiff, Schuco ve Meccano gibi Alman ve İngiliz ithal oyuncaklar satmaktaydı. Bu dükkan ilerleyen yıllarda Ferdi Bey ve Meline Topalyan tarafından devralınır.

1938-1984 HAMDİ DÜNDAR

Türkiye’deki ilk seri oyuncak üreticilerinden olan Hamdi Dündar, Alman Baukasten yapı setlerinin bir uyarlamasını, “resimli küp” adı verilen, altı yüzünde altı farklı resim olan muhtelif tahta oyuncaklar (köy evi) üreterek ve oyuncaklarının kataloglarını hazırlayarak bunları çoğu Pera’da bulunan oyuncakçı dükkanları ve bonmarşelerde satmaya başlar. Oyuncaklarını özellikle Karlman’dan sipariş aldığı bilinir. Baba Dündar’ın başladığı üretim faaliyetini oğlu Ertuğrul devam ettirir.

1939 ÖZLER

Edirnekapı, Hoca Çakır Caddesi’nde üretim yapan Turgut Özler tahta ve metal gövdeli bisikletlerin yanında Anadolu tipi olarak nitelendirilebilecek üç tekerlekli bisikletleri ile tanınırdı. Bisikletleri Japon Pazarı’nda satılmaya başlandıktan sonra, Beyoğlu Bonmarşesi ve Karlman Pasajı da satmak isteyince Özler de işini büyütür.

1939-1945 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Savaş yılları birçok ülke için olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik ve sosyal bir yoksunluk dönemini tanımlar. Çocukluğunu bu dönemde yaşayan kişiler röportajlarında kendi oyuncaklarını yaptıklarından bahsederler. Bez bebekler, tel arabalar, uçurtmalar, çamurdan yapımla bilyeler, gazete kağıdı ve ipten yapımla toplar en çok yapılan oyuncaklardandır.

1

2

1 - İNŞAAT OYUNU, BAUKASTEN, ALMANYA, 1880
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

2 - İNŞAAT OYUNU, HAMDİ DÜNDAR, İSTANBUL, 1960
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

1940'lar

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle Türkiye'de oyuncakta endüstrileşme denemelerinin İstanbul merkezli olarak hız kazandığı gözlemlenir. Endüstriyel dönemde üretim, coğrafi olarak şehrin birçok farklı noktasına nüfuz eden bir yapıya kavuşur. Başlangıçta kişisel girişimler yoluya değişmeye başlayan üretim zamanla birçoğu metal ve plastik gibi endüstriyel malzemelerle üretim yapan şirketlere doğru evrilir. Bu durum şehrin değişmekte olan yapısı ile de uyum içerisinde gelişir. Yeni sosyalleşme mekanları/alanları ve açılmakta olan alışveriş merkezleri kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan endüstriyel oyuncakların kullanıcıya ulaşmasını kolaylaştırıcı bir etki yapar. Bunun yanı sıra özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kültürel etkiler ile oyuncak tipolojisi de değişir. Başlangıçta ağırlıklı olarak yabancı oyuncakları yeniden üretmekte olan şirketler hem zamanla kendi özgün modellerini üretmeye başlar hem de teknolojik değişime ayak uydurmaya çalışır.

CAM MİSKET VE KURŞUN ASKER

1940'lı yılların başlarında cam misket ve oyuncak askerler Türkiye'ye yurtdışından gelmektedir. İlk başta, sadece yurtdışına gidip gelen varlıklı ailelerin çocuklarında bulunan bu oyuncaklar sonradan oyuncakçılara da girmeye başlar.

1940 PİLSAN OYUNCAK

Yakup Çetinalp tarafından kurulan Pilsan, oyuncak sektörüne kurşun asker imalatıyla girer. Firma o dönemde kurşun zehirli diye tepki alıp, yıllarca mahkemede mücadele verir. Firma Yakup Bey'in oğlu Faruk Çetinalp tarafından devralınca devleşir. Kurşunun tedariğindeki zorluklar nedeniyle plastiğe geçen firma, 1970'e kadar plastikten askerler ve maket savaş sahneleri üretmeye devam eder. Pilsan, Çin'in Türkiye oyuncak piyasasını etkilemesinin ardından büyük boyutta plastik oyuncak üretimine geçer. Bugün 150'ye yakın oyuncak çeşidiyle hala hizmet vermeye devam eden Pilsan aynı zamanda Türkiye'de pilli oyuncakçı üreten ilk firmadır.⁶

SABUNCU HAN

Sabuncu Han, 1970'lerin sonuna kadar Eminönü'ndeki birçok oyuncakçı dükkanına ev sahipliği yapar. Bunlar arasında Öjen Amadeo'nun yerli ve ithal mantar tabancaları, kurmalı oyuncaklar ve bebekler sattığı Ak Ticaret Evi; top satışı yapan Kaşif (Rıza, Hüseyin ve Muharrem Kaşif); Kamil ve Sülün Horozoğlu'nun sahibi olduğu Sülün Ticaret ve İzmir'den gelerek İstanbul'da ticarete başlayan Kazım Göksel önemli isimler olarak anılabilir.

SÜPÜRGEÇİ HAN

Mehmet, Hasan ve Hüseyin Şekercioğlu'nun dükkanında kauçuk bebek ve hayvanların yanı sıra renkli kauçuk toplar da satılmaktaydı.

KAPALI ÇARŞI

Oyuncak dükkanlarının Tahtakale ve Eminönü'nde yoğunlaştığı yıllarda Kapalı Çarşı'da Belkıs ve Çetin Ant, Ali Türer, Muammer Ulusoy, Stephan ve Vahe Hıdıryan'ın oyuncakçı dükkanlarının olduğu bilinir.

ANAPA ÇOCUK BONMARŞESİ

İlk olarak İstiklal Caddesi üzerinde açılan Tahsin Anapa'nın çocuk mağazası, 1984'ten sonra Şişli, Halaskargazi Caddesi'nde hizmet vermeye devam eder. Modern zamanların ilk gerçek çocuk mağazası olarak anılabilecek Anapa'da oyuncakların yanı sıra her tür çocuk ürünü ve ekipmanı da satılmaktaydı.

MUSTAFA ESGİN - KADİR ESGİN

Bu iki kardeş Tahtakale'deki atölyelerinde geleneksel ve modern ahşap oyuncaklar yapar. Oyuncak imalatçılarına tekerlek gibi parçalar (bir nevi yan sanayi ürünleri) yaparak başladıkları oyuncak üretimine daha sonra geleneksel tarzda sap ve topaç üreterek devam ederler. İlk başlarda şimşirden ve gürgenden yaptıkları topaçları, daha sonra şimşir bulunmadığından sadece gürgenden üretirler. Sonraları, ip sarılıp yere atılarak döndürülen topaçların yerini ipe asılıp döndürülen yeni bir tür topaç alır.

MEHMET TÜTEN

Mehmet Tüten, Darüşşafaka Caddesi'ndeki (Fatih, İstanbul) evinde bir zanaatkar olarak çalışarak tahta arabalar üretir.

1940 HALİT ŞENGÖZ - KADRİ ŞENGÖZ

Halit Şengöz, babasının (Kadri Şengöz) dükkanında çalışmaya başlar ve 1952'de geleneksel ahşap oyuncak yerine plastiğe yönelir. Plastik oyuncakların yanı sıra düdüklü testi, darbuka, atlı araba, kamyon, hokkabaz, aynalı beşik gibi oyuncaklar üretirler.

1940-1946 MİKAIL KORZUN

Bir Rus göçmeni olan Mikail Korzun 1940-1946 yıllarında, İstanbul'daki çeşitli marangozlara yaptırdığı tahta

PROPAGANDA ARACI OLARAK OYUNCAK, 1940'lar

Oyuncaklar malzemeleri, üretim biçimleri, işaret ettikleri oynama biçim (birey-grup) ve mekanları (iç-dış) ile bağlam ve ideolojilerin temsilcisi olur. Oyuncaklar ile yetişkinlerin dünyası ve meselesi arasındaki mesafe ise her zaman düşündüğümüz kadar net olmayabilir. ABD'nin kovboy ve Kızılderili figürlerini ve araçlarını içeren oyun setleri, bu tarihsel ilişkiyi vahşetinden ve güç dengesizliğinden soyutlayarak çocukların kullanımına sunar. Kıta Avrupası tarafında ise Almanya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde o zamanki Osmanlı İmparatorluğu'nu düşünsel ve fiziksel olarak yanına çekmek amacıyla oyuncak Osmanlı askerleri üretir. Bunun

doğrudan bir sonucu olmasa da Osmanlı, Almanya'nın yanında savaşa girer – ve onunla birlikte yenilir. Aynı Almanya, İkinci Dünya Savaşı öncesi tasarlayıp ürettiği kutu oyunu ile anti-Semitist ideolojinin toplumun küçük yaştaki üyelerine zuhur etmesini amaçlar. Bunun yanı sıra o zamanlar genç bir cumhuriyet olan Türkiye'yi savaşta yanına çekme arzusunun bir uzantısı olarak 1940 yılında –yine– oyuncak askerler üretilir. Ancak bu sefer Türkiye – Almanların yine yenileceği–bu savaşın dışında kalmayı başarır. Hausser Oyuncak Şirketi, 1930-40'lı yıllar İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

oyuncakları (ördek, trampetçi, araba) evde karısıyla birlikte boyar ve Japon Pazarı'na satar.

1940-1942 MİLLİ KORUMA KANUNU

Savaş yıllarının doğurduğu ekonomik buhrana çare bulmak amacıyla Cumhuriyet Halk Fırkası'nın çıkarttığı bu yasa hükümete, dolayısıyla devlete, fiyat saptama, ürünlere el koyma, zorla çalıştırma gibi araçlarla, her tür sınai, zirai ve ticari faaliyete müdahale etme hakkı tanır.

1942 VARLIK VERGİSİ

Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından "Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz." sözleri ile gerekçelendirilen Varlık Vergisi özellikle sanayi ve ticaret faaliyetlerinde etkin olan gayrimüslimlerin varlıklarını satmak zorunda kalmasıyla sermayenin el değiştirmesine sebep olur.

1942 MEHMET TELMAN

Türkiye'nin modern dönem öncü oyuncakçılarından biri olan Mehmet Telman tellerle hareket eden tahta köpekler, Jeu de Quilles (bovling), kriket takımları, divan setleri, çöp arabaları ve kamyonlar üretmekteydi.

1942-1982 HALİSE ERSAN VE KARDEŞİ

1942 yılının Temmuz ayında İzmir'de yüzleri karton pres, gövdeleri saman, kol ve bacakları ağaç talaşı dolgusuyla meydana getirdiği bebeklerle oyuncak üretimine başlayan Recep ve Halise Ersan, 1950 yılında İstanbul'a yerleşerek sallanan at, Sümerbank çamaşırılık pazeninden dolgu bez hayvanlar, trafik oyunu, ördek oyunu, çeşitli araçlar, tamir seti, halka oyunu, kızma birader gibi çok çeşitli oyun ve oyuncaklar üretirler. İlk olarak karton ve seramik malzemeleri kullanan, bebeklerin dolgusunu talaş ve pamuk ile yapan Ersanlar 1960'tan sonra plastik oyuncak üretimine geçerler. Ersan, özellikle kutu oyunlarının imalinde öncü bir firma haline gelir.

1944 GÜREL OYUNCAK

Müstecap Baybörü, 1944 yılında Kiryako isimli bir Rum oyuncakçının yanında çirak olarak çalışmaya başlar. Sonradan birlikte çalışmaya başlayarak oyuncak kalıpları üretirler. Türkiye'de oyuncakçılığın en önemli isimlerinden olan Müstecap Baybörü'nün firması Gürel Oyuncak, ilk yıllarında

Süleymaniye'deki atölyesinde teneke araçlar üretir. 1957 yılında ilk büyük oyuncak olan Plymouth araba modelini yapan Baybörü, 1970'li yıllarda polis arabaları ve askeri araçlar yapmaya başlar. 1975-1976 yıllarında kurmalı ve sürtmeli arabaların çıkması ve plastik malzemenin de yayılmasıyla bunları üretmeye başlar. Gürel Oyuncak'ın Yeni Bosna Doğu Sanayi Sitesi'ndeki fabrikasında dönemin popüler araçlarının (Mercedes, Magirus) oyuncak versiyonları üretiliyordu. ⁷

1944 DERA ATAKAN

Atakan, Beyoğlu Kalyoncu Kulluk Caddesi'ndeki imalathanesinde teneke kuzineler, oyuncak buzdolapları, salon ve oda takımları yanında çok çeşitli araç maketleri de (uçak, gemi, arabalı vapur) ürettiyordu.

1945 ÇAKAR OYUNCAK

Artin ve Avadis Çakar'ın kurduğu Çakar Oyuncak, Eyüp Marangozcular Sitesi'ndeki imalathanesinde buhar gücüyle çalışan teneke kayıklar, teneke topaçlar, ahşap oyuncaklar ve ilerleyen dönemlerde (1970'ler) futbol topları üretiyor ve satıyordu.

1945 MEHMET SÜLÜN

Baltalimanı'ndaki atölyesinde hem üretim hem de satış yapan Sülün'ün -sonraları oğlu Alişan'ın devraldığı- ürün gamı kil misketlerden patlayıcı oyuncaklara (mantar tabancası, kestane fişeği, havai fişek), tahtadan peluşa varan bir çeşitlilik gösteriyordu.

1946 ALASYA OYUNCAK

Üretime Tahtakale Caddesi'ndeki Zaza Han'da başlayan Abdurrahim Alasya, daha sonra Gaziosmanpaşa'da açtığı fabrikada 1980'li yıllara kadar üretime devam eder. Geniş bir ürün çeşitliliğine sahip firma teneke ve teneke-plastik -bazıları kurmalı olan- minyatür araçlar (jip, itfaiye arabası, tank, polis arabası, tren) ve mantar tabancalar üretir. Ayrıca, 1946'da ilk metal oyuncak telefonu üreten de onlardır. Firma, daha sonraları oğul Rauf Alasya ve onun yeğenleri Vedat ve Sedat tarafından faaliyete devam ettirilir. Gürel ve daha sonraki yıllarda üretime başlayan Nekur ile birlikte Alasya, Türkiye'deki endüstriyel oyuncak üretiminin üç önemli firmasından biri olarak kabul edilir.

GÜREL OYUNCAKLARI'NIN TENEKE KALIPLARI, İSTANBUL, 1960-1970
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu
Fotoğraf: Avşar Gürpınar

KEHRİBAR OYUNCAK

Sahibi Cemal Annaç'ın ilk çıkardığı oyuncaklar televizyon ve saman arabasıdır. Plastik oyuncaklar üreten firma Concorde, Dallas tabanca, din-don çalan fil gibi değişik oyuncaklar üretmesine rağmen ithal oyuncaklarla başa çıkamaz.

1946-47 AŞIK HASAN

Turistik çanak işlerini başlatan usta Avanos'ta kumbara ördek, deve, deve katarı, düdüklü bardak gibi çeşitli oyuncaklar üretir. Bir süre kalıp ile çalışır ve hayvan biçiminde kumbaralar yapar.

1947-85 JÜLYET ALTIN OYUNCAKLARI

İstanbul'da, başlangıcı 1918 yılına dayanan bir oyuncakçı olan Jülyet Altın'ın babası, evinde kurduğu atölyede oyuncaklar yapıyordu. Sonradan Arav Oyuncak Fabrikası'nı kuran Davit Arav vefat edince işi, Jülyet Altın devralır. Altın, Kumkapı, Alişan Sokak'taki imalathanesinde teneke araçlar, kova ve kürekler, trampetler, topaçların yanında kurmalı oyuncaklar da üretir. 1985 yılında, yaşlılığı nedeniyle işi kapatır.

1948 ÇEVİK OYUNCAK EVİ

Muzaffer Neçevik'in, Eyüp'te hem üretim hem satış yaptığı dükkanında her çeşit tahta oyuncak bulmak mümkündür.

1949 TANSU OYUNCAK

İbrahim Tansu tarafından 1949 yılında kurulan Tansu Oyuncak, işe tespih, düdük ve düğme üreterek başlar. Daha sonra almış olduğu makinelerle işi büyütür. Hep plastikle çalışır. Bu dönemde hayvan figürleri ve araba çeşitleri üretimi yapar. 1965 yılından sonra oğlu Yücel Tansu da işe girer. Yücel Tansu'dan sonra ise zeka oyuncakları, kurmalı ve pilli çeşitler yapılmaya başlanır.

1950'ler

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de üretim paradigmasının değiştiğini gözlemlemek mümkündür. Marshall Yardımı, yeni kentleşme ve sanayileşme politikaları diğerlerinde olduğu gibi oyuncak sektöründe de köklü değişimlerin yaşanmasına neden olur. Bir yandan geleneksel oyuncak üretimi varlığını sürdürürken gitgide artan ölçüde plastik ve mekanizmalı oyuncaklar piyasaya hakim olmaya başlar. Öncü olarak kabul edebileceğimiz ilk bireysel girişimciler daha büyük ölçekli üretim tesisleri kurarak ithal ikameci ekonomi politikalarının koruyuculuğu altında çalışmaya başlar.

1950 DIŞLI ÜRETİMİ

Türkiye'de 1950'li yıllarda dışlı üretimi başlayınca, piyasadaki kurmalı oyuncakların sayısı da hızla artar.

1951 OYUNCAK SANAYİSİ

Türkiye Oyuncakçılar Derneği, Bölge Ekonomi ve Ticaret Müdürlüğü'ne müracaat ederek piyasayı ecnebi menşeli oyuncakların doldurmuş olduğunu, bu oyuncakların memlekete girmesine müsaade edilmemesini; aksi halde yerli oyuncak sanayisinin büyük zarara uğrayacağını bildirir. ⁸

PLASTİK TOP

1950'li yıllarda İsmet Atanar ilk renkli top üretimini, Arif Ölçken ise ilk kadife top kaplamasını yapar. Hasan ve Hüseyin Şekeroğlu boyalı kauçuk top imalatına yönelir. Rotoplast ve Kamer Plastik ise PVC'den toplar üretirler; Rıza Kaşif ve Sabri Erimele'in çabaları bu ürünün piyasada yaygınlaşmasını sağlar.

UÇURTMA

1950'li yıllarda çocuklar üçgen katlanan kağıt veya gazeteler ile, ahşap çıtalarla, ağaç dallarıyla kendi uçurtmalarını yaparlar. Un ve su karışımını kağıtları yapıştırmak için kullanırlar. Renkleri ve kuyruklarıyla uçurtma, çocuklar arasında bir gösteriş aracı haline gelir. Geçmişte ise Konya'da uçurtma uçurulunca ekinlerin kuruyacağı, yağmurun kesileceği inancıyla uçurtma günah sayılıyordu. ⁹

YAPBOZ

1950'lerden itibaren Türkiye'ye üzerine resimler yapıştırılmış ahşap küpler "yapboz" adıyla girer, tekrar popüler olduğu 1980'lerden sonraki dönemde adına "puzzle" denir. Az parçalıları küçüklerin, çok parçalıları ise büyüklerin tutkusu haline gelir. Hatta camcılarda yapılıp çerçevelenmiş yapbozlar satılır.

ALİ FAİK ARI

Fatih'teki atölyesinde 1965'e kadar ağaç oyuncak işleri yapar. Topaç, lakak, kaynana zırlıtısı, çingiraklı tekerlek, yürüme arabası, mantar patlatan tüfek, tekerlekli ağaç araba daha eskilerde ise yoyo üretmiştir. Parçaları onlar üretir; oyuncakçı monte eder, boyar ve piyasaya verir.

1950-55 HENRY WERTHER

Bir Macar/Alman göçmeni olan Werther 1950-55 yıllarında Vena Bebekleri adını verdiği kafa kısmı taş, gövdesi saman doldurulmuş, hareketli gözleri olan ve ses çıkaran oyuncak bebekler üretir. Henry Werther'in oyuncakları, Beyoğlu Bonmarşesi'nde satılan oyuncaklar arasındaydı.

1950-55 FERDİNAND

Ağırlıklı olarak ithal oyuncak satışı yapılan, aynı zamanda berber olarak çalışan Taksim'deki bu dükkanın sahibi Ferdinand Mikoğlu'dur.

1950-60 DOĞAN ÇALKOVAR

Çalkovar, Kütahya'daki atölyesinde seramik objeler üretir. Bununla birlikte öten ibrikler, kumbaralar, minareler, kuşlar, testiler gibi pişmiş toprak oyuncaklar yapar.

1950-70 YALÇIN OYUNCAK

Yalçın Özkazan, teneke oyuncaklar üretmektedir. Bunlar arasında "Çakarmotor" adında o dönem çok popüler olan oyuncak, topaç, ütü, yumurtlayan tavuk ve fırın vardı.

1951 ERKOL OYUNCAK

Süleyman Erkol'un sahibi olduğu firma mantar tabancası ve plastik ok atan tabancaların toptan satışını yapmaktadır. 1960 yılında Tahtakale'de toptan oyuncak mağazası açılır.

1954 KOSİF

Mustafa, Muzaffer ve Hasan Kosif toptan oyuncak satışı yapar.

1950'ler HULAHUP

Hulahup 1950'li yıllarda ABD'den dünyaya yayılır. Bele geçirilerek çevrilen bu plastik çemberi Türkiye'ye Koç getirir. 1958 yılında İstanbul sokaklarında hulahup çevirmenin yasaklandığı söylenir. 1980'li ve 2000'li yıllarda yine gündeme gelse de 1950'lerdeki popüleritesine bir daha ulaşamaz.

1955 TAHTA OYUNCAKÇILIK KURSLARI

Ticaret Vekaleti, küçük el sanatlarını geliştirmek amacıyla memleketin çeşitli bölgelerinde yeniden bazı kurslar açar. Daha önce açılmış olan ve sayısı 180'i bulan halıcılık, dokumacılık kurslarına ilaveten hasırcılık ve tahta oyuncakçılık gibi şubelerin de açılmasına karar verilir.

1955 6-7 EYLÜL OLAYLARI

İstanbul'da başlayarak ülkenin farklı şehirlerine sıçrayan yağma ve saldırı olaylarıdır. Büyük oranda gayrimüslim ev, iş yeri ve ibadethanelerine yapılan saldırılarda ciddi maddi ve manevi hasarlar meydana gelir. Eminönü'nde Sultan Hamam ve Marpuççular gibi oyuncak dükkanlarının (örneğin Süleyman Koyuncu) da bulunduğu bölgelerde yapılan yağmalarda dükkanlar zarar görür. Olaylar sonrasında İstanbul'daki gayrimüslim nüfusu da ciddi biçimde azalır.

1956-60 MİLLİ KORUMA KANUNU

Ulusal ekonominin darboğaza girmesi sebebiyle aslen 1940'ta çıkarılan ve sadece iki sene uygulanabilen bu kanun yeniden yürürlüğe konur. Alınan tüm olağanüstü önlemlere rağmen teneke, çivi, demir, nal mıhı, benzin, kömür, lastik ve gaz yağı gibi önemli maddelerin darlığı giderilemez. Bu dönemde birçok oyuncak firması da üretime son verir.

1956 MELİH ARKAY

Melih Arkay, Türkiye'nin ilk Lego tipi yapı oyuncaklarını üretir. Arkay aynı zamanda üç tekerlekli bisiklet üretimine başlar, üretimine sonradan Özler firmasıyla devam eder.

1957 SEBAHAT PLASTİK / AZİM SEBAT MAĞAZASI

İzmirli olan Manuel Çukurel, plastik şişirme makinesiyle bebek üreten ilk kişidir. Bu bebeği İstanbul'da Amadeo isimli mağaza satar. Marko (Manuel) ve Mary Çukurel polietilen bebekler ve üfleme kalıplı oyuncakları ile Türkiye'de plastik (polietilen şişme bebek) oyuncuğun ilk örneklerini üretirler. Sebahat Plastik, aynı zamanda oyuncak bebek üretimiminin yaygınlaşmasıyla birlikte bezden bebek kıyafetleri de imal eder.

1957 NAL PLASTİK

Nal Plastik'in Bomonti'de bulunan fabrikasında üflemlerle kalıpla plastik (polietilen) toplar üretilir. Firma bugün plastik şişe ve koruyucu file imalatı yapmaktadır.

1957-60 SİNAN KASALKAYA

Sinan Kasalkaya 1957-1960 yıllarında küçük dürbünlü sinemalar yapar. Bu oyuncak, göze dürbün gibi tutularak kullanılır, içinde bulunan resimler ise kullanıcı bastıkça değişir.

1958-72 SEV-AL OYUNCAK

Fatih, Fevzipaşa Caddesi'nde bulunan ve Hayri Neçevik'in sahibi olduğu bu oyuncakçı yirmi yılı aşan bir süre boyunca yerel üreticilerin oyuncaklarını satar. O dönemde, abisi Muzaffer Neçevik'in sahibi olduğu Çevik Oyuncakevi'nin ürettiği tahta oyuncakları piyasaya verirler. Ayrıca yine piyasadan ithal ve yerli oyuncaklar alıp satarlar. Bu oyuncaklardan bazıları bez bebekler, tahtadan kamyonlar, jipler, arabalardır. Sonradan kendi imalatları olan jipler üretmeye başlarlar. Aynı zamanda Alasya'nın ürettiği oyuncak araba, itfaiye, Nekur firmasının ürettiği araba, itfaiye, kamyonet, ambulansları da satarlar. Sattıkları yabancı oyuncakların çoğu pilli oyuncaklardır. Sonradan ise Almanya ve Japonya'dan çok çeşitli oyuncaklar gelmeye başlar. Ayrıca, Fatoş Oyuncak'ın ürettiği ilk dört oyuncak da bu mağazada satılır.

1959 ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ

20 Kasım 1959'da, Çocuk Hakları Bildirgesi Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'ne ek olarak gelen 10 maddelik bir bildirme olarak Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilir.

1960'lar

Gündelik hayatın otomobil, televizyon, mutfak aletleri, sinema filmleri, gazeteler, dergiler ve Tetra-Pak ve plastik kutularda ürünlerle dolduğu bir dönemde Türkiye de bu sistem ile senkronize bir hale gelir. Avrupa ve ABD kültürünün etkisi oyuncaklarda da görülür. Soğuk savaş yıllarında, özellikle de uzay yarışı sırasında, Türkiye bunun bir parçası olmasa da, teneke ve plastikten lazer silahları, UFO'lar ve uzay araçları üreten oyuncak şirketleri vardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1948-50 arasında uygulamaya konan Marshall Planı kapsamında maddi kaynakların yanı sıra satın alınabilir olan ve dolayısıyla Türkiye'deki maddi kültürün ve ev hayatının karakteristik bir parçası haline gelen beyaz eşyanın (buzdolabı, fırın, çamaşır-bulaşık makinası, ütü vb.) minyatür oyuncakları da bolca üretilmektedir.¹⁰

PASCAL

Türkiye'de ilk saçlı bebeği üreten kişi olarak bilinir. Hazırladığı hamurun tarifini saklamasıyla hatırlanan Pascal'ın, 1960'lı yıllara kadar ürettiği bebekler kırılığandır, sonradan yaptığı hamuru geliştirerek düşünce kırılmayan bebek üretimine başlar.

RAMİZ AKYÜREKLİ

Akyürekli, oyuncak üretimi yanında oyuncaklara hareket imkanı sağlayan küçük kurmalı makinelerin, bebeklerde kullanılan mama seslerinin, bebek gözlerinin ve yine saçlı bebeklerde kullanılan elyafın ilk ithalatçısı olur.

BOGOS GÜLÜKOĞLU

Dökme demir oyuncak tabancalar ve ütüler üretir.

CEMALETTİN KINAÇAY

Elektrikli Bilgi Oyunu'nu üreten Kınaçay'ın bu ürünü Japon Pazarı'nda satılır.

MUSTAFA KABAK

Mustafa Kabak, 1960'lı yıllarda ürettiği deriden hayvan oyuncakları ile meşhurdur.

UFUK OYUNCAK

1960'lı yıllarda faaliyete başlayan Ufuk Oyuncak, o dönemin popüler oyuncaklarından olan teneke araçlar üretmektedir.

1960-80 NADİR ALTINTAŞ

Nadir Altıntaş 1960-80 yıllarında plastik bebekler ve arabalar üretir.

1960 SOĞANLI BEBEKLERİ

Kayseri'de, Soğanlı köyünde bir babanın kız çocuğu için yaptığı bebekle ortaya çıkar. Kadın-erkek çalışıp bebek üretmeye başlayan köy, 1985'te 7.000 adet Soğanlı bebeği satacak duruma gelir.

1961 NEKUR OYUNCAKLARI

Nevzat Kurt'un ismini verdiği, Sefaköy'de bulunan bu firma, uzun yıllar boyunca teneke oyuncakların en ilginç örneklerini üretir. Polis arabası, itfaiye arabası, ambulans, kamyon/kamyonet, servis arabası, motosiklet, jip ve jet uçağının yanı sıra dönemin uzay yarışından (Türkiye bunun bir parçası olmamasına rağmen) etkilenerek jet araba ve UFO gibi modellerle oldukça geniş bir ürün gamına sahip olur. Kurt'un ardından şirketi damadı Koral Bilimsel devralmıştır. Nekur, Alasya ve Gürel ile birlikte 1960'ların en önemli üç oyuncak firmasından biri olarak kabul edilebilir.

UZAY ARACI FEZA, NEKUR, İSTANBUL, 1960'lar
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu
Fotoğraf: Avşar Gürpınar

1962 AKÇİÇEK OYUNCAK

Osman Urkaç'ın kurduğu Akçiçek Oyuncak, Türkiye'de ilk plastik futbol setini üretir. Plastik bir yüzey üzerindeki girintiler üzerine yerleştirilen futbolcuların çekilip bırakılarak oynandığı bu oyuncak uzun yıllar boyunca maddi kültürün bir parçası olur. Akçiçek Oyuncak 1980'lerden önce kurulmasına rağmen (bkz. 1980'ler) bugün halen üretimi sürdüren az sayıdaki oyuncak firmasından biridir. ¹¹

1962 FEN OYUNCAK

Toptancılıkla başlayıp, 1970'li yılların başında imalata geçen Fen Oyuncak, Türkiye'ye ithal edilmediği dönemde Lego tarzı modüler yapı setleri üretir.

1964 ALAATTİN ZİNCİRKIRAN

İşe cep aynası ve tenekeden çocuk saati üreterek başlar. 1968 yılında Gürel Oyuncak ile ortaklığa girer ve bu ortaklık 1982 yılına kadar devam eder. 1981 yılına kadar teneke oyuncak yaparlar, 1982 yılında plastik oyuncak üretimine geçerler. 1982 yılında, Oğuz Oyuncak'ı kurar. Oğlu Oğuz Zincirkıran'ın adını verdiği bu firma daha sonra Emre Toys adı ile sadece ticaret ve distribütörlük yapan bir şirket olarak faaliyete devam eder.

1964 MADENİ EŞYA VE OYUNCAK FABRİKALARI

Ahmet Köroğlu ve Cevher Enbiyaoğlu tarafından kurulan Madeni Eşya ve Oyuncak Fabrikaları Ltd. Şirketi'nin unvanı Pil ve Fener Sanayii Ltd. Şti. olarak değişir. Bu durum iş hayatına oyuncakçılık ile başlayan birçok şirketin çeşitli sebeplerle sektör değiştirmiş olduğunu gösterir.

1965 VAHİT YALTA

Yeri ve faaliyet süresine dair bir bilgiye ulaşılamayan Yalta'nın tahta bisiklet ürettiği bilinmektedir.

1966 EMSA OYUNCAK

1966 yılından önce el presleriyle küçük ürünler üreten firma, 1966 itibarıyla oyuncak üretimine başlar. 1976'da pilli oyuncak üretimine başlayan firma, 1982'ye kadar da pilli ve mekanik oyuncak üretimi üzerine uzmanlaşır. Sonradan zeka oyunları üretmek isteyen firma sahibi Savaş Ören, Hobby ismini verdiği, Avrupa'da ise Noper olarak bilinen Lego benzeri yapı setlerinin üretimine başlar.

1967-1988 EGE OYUNCAKLARI

Ege Oyuncakları 1967 yılında Osman Erbelge tarafından kurulur ve 1988 yılına kadar çalışmaya devam eder. Bu dönemde PVC bebekler ve ses veren oyuncaklar başta olmak üzere iki yüzden fazla oyuncak üretirler. 4. Levent'te bulunan bu oyuncakçı, 1988 yılında çıkan bir grevde üretimi durunca, makinaları satıp kapanır.

1970'ler

1970'lerin ilk yılları önceki on yılın bir devamı olarak görülebilir. Endüstriyel üretim olanakları, malzeme bolluğu ve çeşitliliği, ses, ışık ve hareketi otomatize eden devrelerin oyuncaklar içerisinde kullanılabilmesi dış piyasa rekabetinden azade oyuncak şirketlerinin tasarım ve üretim konusunda rahat, özgür ve deneysel stratejiler sergilemesine imkan tanır. Ancak özellikle 1974 Petrol Krizi sonrası plastik başta olmak üzere pek çok hammaddenin son derece pahalı hale gelmesi, ekonomik istikrarsızlığı siyasal buhranların takip etmesi sonucu yaşanan gelişmeler, bu on yılın son kısmından 1980'lerin ortasına kadar sürecek sosyal, kültürel ve sınıai bir kuraklık ortamı oluşmasına neden olur.

İZZET URGAÇ

Urgaç, Kasımpaşa'daki atölyesinde sallanan tahta atlar üretir.

BAŞARAN

Fikri Başaran, Küçükyalı'daki atölyesinde sallanan tahta atlar üretir.

MUSTAFA KANDEMİR

Kandemir'in Eyüp, Marangozlar Sitesi'nde ürettiği teneke uçak ve lunapark modelleri Japon Pazarı'nda satılır.

AFACAN OYUNCAKLARI

Mesut Turan'ın sahibi olduğu Afacan Oyuncakları özellikle tenekeden yapılmış kemani ile meşhurdur. Eyüp'teki atölyesinde ürettiği oyuncaklar Pera'daki Japon Pazarı'nda satılır.

LAKLAK

İki kürenin birbirine ip ya da telle tutturulduğu bir oyuncak olan lakkak, adını bu kürelerin çevrildiğinde birbirine çarpması ile çıkardığı sestene alır. Tarihi oldukça gerilere kadar götürülebilecek, esasen tel ve ahşaptan yapılan bu oyuncak 1970'li yıllarda yeniden, bu kez plastikten üretilerek popülerlik kazanır.

1971 FATOŞ

Türkiye'de en uzun süre faaliyet gösteren oyuncak şirketlerinden biri olan Fatoş, sahibi Fatma İnan'ın 1969'da anne olduktan sonra çocuklarına ithal peluş oyuncaklar yerine yerli oyuncaklar üretme isteğiyle evde üretilen oyuncak bebekler ile kurulur. İşe ilk başta eşi ile başlar ve ürettikleri 18 prototip oyuncak ile insanlara anketler yapıp, hangilerini nasıl üretime sokacaklarını kararlaştırırlar. Alman Steiff firmasınıninkine benzer modeller üzerinden 1971-75 yıllarında peluş oyuncaklar üreten Fatoş, daha sonra malzeme olarak PVC kullanmaya başlar ve Zeytinburnu'na taşınarak endüstriyel üretime geçer. Fatoş Oyuncak işe başlamadan evvel oyuncak bebekler iğne ile tutturularak üretildiği için tehlikeli görülürdü ve çocuklara verilmezdi, ayrıca düşünce kırıldığı için de bu bebekler evlerin üst raflarında süs olarak tutulurdu.

1972 DEDE

Fevzi Dede, Tahtakale'deki atölyesinde hava basınçlı kalıplama yöntemiyle çeşitli araçlar (en meşhuru Mercedes) üretir. Firma daha sonra oğlu Adem Dede'ye geçer ve bugün halen faaliyette olan önemli oyuncak firmalarından biri (Dede) haline gelir.

1973 ASLAN OYUNCAK

Vahit Aslan'ın sahibi olduğu Yenibosna'daki Aslan Oyuncak kapsül tabancaları ve farklı silah modelleri ile bilinir. Elektrik mühendisi olan Aslan, 1973 yılında kardeşlerinin Almanya'dan getirdiği oyuncak tabancalardan esinlenerek, Alman modellerine dayanan çeşitli metal oyuncak tabancalar üretir.

1974 PETROL KRİZİ

Tüm dünyada petrol fiyatları ile birlikte petrol bazı malzemelerin de pahalı hale gelmesine sebep olan bu küresel ekonomik kriz Türkiye'de de çoğunluğu plastik ile üretim yapan oyuncak şirketlerini ciddi biçimde etkiler. Etkisini Türkiye'de özellikle 1970'lerin sonundan itibaren hissettirmeye başlayan kriz sonucunda oyuncak firmalarının

büyük bir kısmı ya kapanır ya da başka sektörlerde üretim yapmaya başlar.

1975-76 KURMALI ARABALAR

1975-76 yıllarında kurmalı ve sürtmeli oyuncak arabalar üretilmeye başlanır.

1977 BİG PLASTİK OYUNCAKLARI

Süheyl Erkman tarafından kurulan firma Gebze'de üretim, Karaköy'de ise satış yapar. Oyuncak araç üretimi yanında lisanslı ürün satışı ve Alman Big Fabrikası ile anlaşmalı olarak oyuncak kalıbı ithalatı da yapar.

1977 ÜNSÜ OYUNCAK

Sahibi Üner Göksel'in adını verdiği firma plastik oyuncak üretimi yapar. Üner Göksel, 1961 yılında babası Kazım Göksel'in vefatıyla onun işini devralmıştır. 1977 yılına kadar piyasadan aldığı tahta kamyon, atlı araba, teneke kova, borazan gibi oyuncakları satmaya devam eder. 1977 yılında ise Ünsü Oyuncak adı ile imalata başlar. İşe ilk başta plastik çay takımları, plastik tabancalar, kovalar ve arabalar üreterek başlar.

1979 BEDİLOY

Bediloy, 1979 yılında, Çankırı ilinin Bedil köyünde Yaşar Kaynar tarafından kurulmuş, ağaç oyuncak ve anaokullarına eğitici araçlar üreten bir şirkettir. İşe 13 kişi olarak başlayan Bediloy, köylülerin yardımlarıyla, imamı, öğretmeni, marangozuyla bir araya gelerek bir firmaya dönüşür. 1981 yılında resmi kuruluş haline gelen firma, 1980'lerin sonuna doğru kitap, kırtasiye ve diğer oyuncakların da ticaretini yapmaya karar verir. Firma İstanbul'da halen üretim ve satış faaliyetine devam etmektedir.

1979 UNESCO ULUSLARARASI ÇOCUK YILI

1979 yılı, 1 Ocak'ta Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kurt Waldheim tarafından imzalanan bir bildiriyle Çocuk Yılı ilan edilir. Bu amaçla eğitimsizlik, kötü beslenme gibi uluslararası çocuk problemlerine farkındalığı arttırmak hedeflenir. 1979 yılında aynı zamanda çocuk hakları konusunda daha bağlayıcı bir çerçeve sunacak 1989 Çocuk Hakları Beyannamesinin de çalışmaları başlar. Bu etkinlikler kapsamında Unesco'nun Paris'te düzenlediği ve 56 ülkeden 900 oyuncuğun yer aldığı büyük serginin temalarından biri de, çocukların kendi oyuncaklarını kendilerinin yapmasıdır.

1

2

1 - PELUŞ PALYAÇO, FATOŞ, İSTANBUL, 1970
Kaynak: A. Naim Arnas Koleksiyonu

2 - YERLİ ÜRETİM STAR WARS OYUNCAKLARI, 1980
Üreticisi bilinmiyor.
İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

1979-86 İSO ÇOCUK SERGİLERİ

İstanbul Sanayi Odası, Odakule'deki binasında çocuklar için bir sergi düzenler. Bu ilk organizasyonda 30'u aşkın firmanın ürettiği mobilyalar, oyuncaklar, kitapların sergilenmesinin yanı sıra, tiyatro gösterileri, film gösterimleri ve "Oyuncağın Çocuk Gelişimindeki Yeri" ile "Çocuk Gelişimi" konularında ücretsiz ve herkese açık seminer etkinlikleri düzenlenir. Sergi organizasyonu İstanbul Sanayi Odası ev sahipliğinde 1986 yılına dek devam eder.

1980'ler

Tenekeden oyuncak yapımı 1980'li yıllarda, sağlığa zararlı bir madde olduğu düşünülerek yasaklanır. Bu yasak, o dönemde oyuncak yapımında en çok kullanılan malzemenin kullanımını neredeyse imkansız kılar. Birçok şirket bu yasak nedeniyle krizler yaşar, şirketlerini kapatmak zorunda kalır. Oyuncak üreten diğer şirketler ise, kullandıkları malzemeyi değiştirerek üretime devam ederler.¹² Bu değişiklikler, ülkenin o dönemdeki ekonomik faaliyetlere adaptasyon şekillerini gösterir. Bu dönemi çok az sayıda şirket, iç yapılarını değiştirmeden oyuncak üretimine devam ederek atlatabilir.

12 EYLÜL 1980

Türkiye'de askeri darbe.

1980 24 OCAK KARARLARI

24 Ocak Kararları, 1979 yılında Başbakanlık Müsteşarlığı'na getirilen Turgut Özal tarafından geliştirilen ekonomik istikrar programına verilen addır. Bu kararlar arasında devletin ekonomideki payını küçülten önlemler, dış ticaretin, ihracat teşvikleri ve ithalat liberalizasyonu yoluyla serbestleştirilmesi vardır. Bu kararların oyuncak sektörü açısından en önemli yanı ithal ikameci sanayileşmeden serbest pazara geçilmesiyle birlikte ithal ürünlerin büyük bir hacim ve çeşitlilikle birlikte yerel pazara hakim olmasıdır.

BARBİE

İlk olarak 1959 yılında Mattel tarafından piyasaya sürülen Barbie figürü, kıyafetleri, aksesuarları ve hatta erkek arkadaşı Ken ile birlikte modern Amerikan hayatının en önemli ikonlarından biri haline gelir. Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile birlikte yerel pazarda satılmaya başlanan Barbie, yüksek satış fiyatına karşın pazarda hızla yayılır.

ATARI

1970'lerde Ted Dabney ve Nolan Bushnell tarafından geliştirilen oyun konsolu Atari 2600, Türkiye pazarına 1980'li yıllarda "Evinize koşun Atari'yle coşun" sloganıyla girer.

FRİZBİ

ABD'de UFO haberlerinin ve filmlerinin popüler olduğu dönemde ortaya çıkan Frisbee, Türkiye'ye 1980'lerde girer. Türkçe ismiyle Frizbi, hızla popüler hale gelir. Sokak aralarında çocuklar tarafından oynanır. Tatil anlayışı geliştikten sonra ise kumsalda gençler tarafından da oynanır hale gelir.

BİRLİK OYUNCAK

1980'li yıllarda oyuncak imalatı ile sektöre giren Birlik Oyuncak, 1990'dan sonra oyuncak ithalatına yönelir.¹³

1981 İBRAHİM YAYLIOĞLU

Elektrikli devrelerin ucuzlayarak oyuncakların da içine girmesiyle birlikte Yaylıoğlu Türkiye'deki ilk uzaktan kumandalı oyuncak araçlardan birini üretir.

1981 SELOPLAST

Tahtakale Selamet Han'da bulunan ve daha sonra Avcılar'a taşınan Seloplast mekanik aksamı çeşitli plastik oyuncak araçlar üretir.

1984 PROMOSYONLU ÇOCUK DERGİLERİ

1970'lerin sonlarında Fransa'da *Pif*, Almanya'da *Yup* dergilerinin başı çektiği oyuncaklı dergi modası, 1980'lerde Türkiye'ye de ulaşır. *Milliyet Kardeş* dergisi, özellikle bu yıllarda "oyuncaklı tek dergi" olma özelliği ile öne çıkar.

1983 BAŞAK ÇOCUK DERGİSİ

Bir Ziraat Bankası dergisi olan *Başak Çocuk*, Mart 1983'te çocuklarla buluşur. Tamamı renkli 32 sayfadan oluşan dergi, 4 sayfalık ansiklopedi ilavesi ile birlikte 36 sayfadır. *Başak Çocuk*'un yayımı 2001 yılına kadar devam eder.

1984 ERTUĞRUL DÜNDAR

1984'te babası Hamdi DüNDAR'dan oyuncak üretimi faaliyetini devralan Ertuğrul DüNDAR, kavak ağacından matador yapar.

1988 GALLERIA

Türkiye'nin ilk alışveriş merkezi mimar Hayati Tabanlıoğlu tarafından tasarlanan ve 1988 yılında İstanbul Ataköy'de açılan Galleria'dır. Galleria'da ayrıca Fame City adında bir eğlence merkezi bulunmaktaydı. İçindeki oyun alanlarından ve makinalarından (Köstebek, Basketbol, Saat Kulesi, Top Havuzu, Mini Golf) kazanılan kuponlar daha sonra çeşitli oyuncaklara tahvil edilirdi.

1988 BISİMEKS

Yasef Levi'nin sahibi olduğu ve ilk dönemlerinde çeşitli yapboz oyunları üreten Bisimeks, günümüzde bilumum bisikletler, motosikletler, çocuk arabaları ve oyuncaklar ile bunlara ait yedek parçalar, lastikler, aksesuarlar ve teferruatlarını üretmektedir.

1989 ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen sözleşmeye 197 ülke taraf olur, bu özelliği onu en fazla ülkenin onayladığı insan hakları belgesi yapar.

1989 MAGIC BOX

Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı olan Magic Box açılır. Kanalda gösterilen çok sayıda ve çoğu ABD menşeli çizgi film (*Taş Devri*, *Ninja Kaplumbağalar*, *Transformers*) ile beraber bu çizgi filmlerdeki karakterlerin aksiyon figürleri de oyuncak pazarında yer almaya başlar.

1990'lar

1990'lar Türkiye'de analog ve dijital oyun ve oyuncakların bir arada var olduğu kendine has bir dönem olarak tanımlanabilir. Bir yandan çok çeşitli elektronik oyuncak ve oyun konsolu piyasaya giriyorduysa da okulda ve sokakta oynama pratiklerinin devam etmesi, bununla ilişkili oyuncakları da hala hayatta tutuyordu.

ASO

Taso (POG ya da Tazo) meyve suyu şişelerinin ağızlarında bulunan karton disklerle oynanan bir oyunun ve oyunda kullanılan disklerin adıdır. Hawaii'de 1920'lerde keşfedilen ve 1930'lar boyunca oynanan bu oyun, sonrasında gelen uzun bir unutulmuş döneminden sonra 1990'larda yeniden ortaya çıkar ve Türkiye dahil birçok ülkeye dağılır.

TAMAGOTCHI

Tamagotchi, sanal bebek adıyla Türkiye pazarına 1990'lı yıllarda girmiş bir oyuncaktır. Kibrit kutusu büyüklüğündeki bu elektronik oyuncağın içinde bir sanal hayvan bulunur. Oyuncu ekranın altındaki üç düğmeyi kullanarak hayvanını besler, sever ya da uyutur. Hayvan bakıldıkça büyür ve gelişir, bakımsız kalırsa ölür. 2000'li yıllara kadar çok sayıda satmış olan bu oyuncak, sonradan popülerliğini yitirir.

PATEN VE KAYKAY

Tekerlekli patenler Türkiye'de pahalı bir oyuncak olduğu için çok yaygınlaşamaz. 1990 yılında Ankara'da gençler Pazar günleri trafiğe kapalı caddelerde kaykay kullanmayı deniyorlardı. Fakat kaykay da Türkiye'de pek popüler olamadı. Çankaya Belediyesi'nin yaptırdığı kaykay pisti boş kalmıştı. Bu iki oyuncak/araç 2000'lerde bir geri dönüş yaparak yeniden popüler oldu.

K'NEX

1993 yılında üretilen bu oyuncak Lego benzeri bir yapı setidir. Lego'dan farklı olarak çizgisel ve düzlemsel parçalar içerir. Bu parçaların birbirine kenetlenmesi ile farklı strüktür ve araçların yapılmasına imkan tanır. Türkiye'ye 1990'ların ortasında gelir ve o zamanlar popüler olan *Yeni Yüzyıl* gazetesinin dağıttığı bir oyuncak olarak akıllarda kalır.

1990 ANKARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ OYUNCAK MÜZESİ

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi, 20 Nisan 1990'da Prof. Dr. Bekir Onur'un yoğun çabaları ile açılan Türkiye'nin ilk oyuncak müzesidir. Halen Ankara Üniversitesi bünyesinde ve Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde hizmet vermeyi sürdürmektedir.¹⁴

1992 SELAY OYUNCAK

1992'de kurulan firma peluş oyuncağın başta gelen üreticilerindedir. 1997'de Selay Oyuncak Hediyeelik Eşya İmalat Pazarlama Sanayi ve Tic. Ltd. Şti. unvanı ile markasını tescil ettirir. Şirket, Arnavutköy'deki 10.000 metrekare kapalı alanda üretim yapmaktadır. Müşterileri arasında yurtiçi ve dışındaki büyük zincir marketler, ülke sathına yayılmış bayiler, toptan ve perakende satış yapan firmalar bulunur.¹⁵

1993 HALLEY OYUNCAK

Halley Hediyelik Eşya ve Oyuncak Sanayi, faaliyetlerine 1993 yılında bir alışveriş merkezinde perakende satışı ile başlar. İlk başlarda sadece kendi ürün tedariki için üretim yapan firma, üretim ve geliştirme kulvarlarını genişleterek bugünkü konumuna gelir. Peluş oyuncak imalatı konusunda 2000 yılından bu yana Halley markası adı altında üretime devam eder.¹⁶

1994 OYDER

Oyuncakçılar Derneği (OYDER) üretici, ihracatçı, ithalatçı, toptancı ve perakendecilerden oluşan oyuncak sektörünün tüm aktörlerini çatısında toplamayı amaçlar. Derneğin 2016 yılı itibarıyla 148 kurumsal üyesi bulunur. OYDER, sektörü temsil eden bir sivil toplum örgütü olarak, sanayi ve ticaret hayatında etkinlik kazanmayı, sesini kamuoyunda duyurmayı hedefler.⁽¹⁷⁾

1994 RAHMI KOÇ MÜZESİ

İş adamı Rahmi M. Koç'un girişimleriyle açılan müzede çeşitli Avrupa oyuncakları yanında eski bir Eyüp Oyuncakçısının temsili birimi de bulunur.¹⁸

1996 TOYS'R'US

1996 yılının Ekim ayında Murat Beyazıt tarafından distribütörlüğü alınan, uluslararası bir oyuncak süpermarket zinciri olan Toys'r'us'un ilk mağazası Bakırköy Carousel'de açılır. Özellikle İstanbul'da çok sayıda şube açarak yaygınlaşan mağaza başta ABD menşeli lisanslı ürünlerin piyasaya girmesine önayak olur. 2007 yılında ismini Toyiki olarak değiştiren bu oyuncak zinciri 2010 yılında iflas ederek faaliyetine son verir.

1996 TATİLYA

İstanbul'un Beylikdüzü ilçesinde bulunan Tatilya, 20 Nisan 1996 yılında açılır. İçinde Alabora, su kayağı, Tatilya ekspresi, Masalıcı Dede gibi oyun parkurları bulunur. Tatilya, 2006 yılında Malaşin Barzani tarafından Kuzey Irak'ta faaliyet göstermek üzere satın alınır ve Türkiye'de kapanır.

1997 OYUNCAK 97' İSTANBUL – 1. OYUNCAK VE OYUN FUARI

OYDER'in girişimiyle 25-28 Eylül 1997'de İstanbul Tüyap'ta düzenlenen uluslararası fuara, oyuncak, çocuk araç-gereçleri, çocuk bisikletleri, kitapları, hobi malzemeleri, kırtasiye, tuhafiye vb. alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar katılır. OYDER girişimiyle halen sürdürülen fuar etkinlikleri bugün Toyzeria ve Kids Turkey adıyla düzenlenmektedir.

1998 BİLİM ÇOCUK

TÜBİTAK tarafından Ocak 1998'den beri yayımlanan aylık çocuk dergisidir. Çocuklara bilimi sevdirmek, bilime katkı yapabileceklerini göstermek, soru sorma, araştırma yapma, okuma isteği uyandırmak amaçlarını taşır. Dergiyle birlikte oyun kartları, masaüstü oyunu, maket, maske, poster ve kitapçık gibi derginin içindeki yazıları destekleyici ekler verilmektedir.

2000'ler

TELETUBBIES

1997-2001 yılları arasında İngiltere'de yayımlanan ve okul öncesi çocuklara hitap eden bu program Türkiye'de de ATV'de gösterilir. Teletubbies ve oyuncakları küçük çocuklar için olduğu kadar genç ve yetişkinler arasında da popülerlik kazanır.

2002 OYUNCAKLI DÜNYA

Prof. Dr. Bekir Onur'un, ağırlıklı olarak İstanbul olmak üzere Türkiye'de endüstri öncesi ve endüstriyel oyuncakçılığın izlerini sürdürdüğü ve bunu oyuncak tarihi ve müzeleri hakkındaki araştırmalarıyla harmanladığı, tamamı oyuncaklara ayrılmış, referans niteliğindeki kitabı yayımlanır.

2003 YALVAÇ ABİ KİTABEVİ

Çocuk kitapları yazarı Yalvaç Ural, kızı Burcu Ural ile birlikte Nişantaşı'nda Türkiye'nin ilk Çocuk Kitabevi'ni açarak çocuklara yönelik ürünler satar. Ürünlerinin arasında her türlü çocuk kitapları, çizgi romanlar, çocuk dergileri, yabancı dilde yayınlar, eğitici oyuncaklar, tahta oyuncaklar, yapbozlar, kutu oyunları, solaklar için ürünler, körler için kitaplar, yetişkinler için çocuk gelişimi üzerine yayınlar, çizgi filmler bulunur.¹⁹

2005 İSTANBUL OYUNCAK MÜZESİ

İstanbul Oyuncak Müzesi 23 Nisan 2005 tarihinde şair/yazar Sunay Akın tarafından kurulur. 1700'lü yıllardan günümüze oyuncak tarihinin en gözde örneklerinin sergilendiği müze Göztepe'de tarihi bir köşkte konumlanır. Sunay Akın'ın 20 yılda 40'ı aşkın ülkedeki antikacıardan ve açık arttırmalardan satın aldığı oyuncaklarla kurulan İstanbul Oyuncak Müzesi dünya tarihini daha eğlenceli, daha akılda kalıcı bir öğrenme yöntemi ile ziyaretçilere sunar. ²⁰

2005 YENİ FIRSATLAR PROGRAMI

"Fener-Balat semtlerinde yaşayan ev kadınlarına Eyüp oyuncakçılığının öğretilerek iş sahibi yapılmaları ve sürdürülebilir iş ilişkileri kurulması" adlı proje Avrupa Birliği ve Türkiye İş Kurumu ortaklığında faaliyete geçer. Amaç, bölge kadınlarının istihdamı ve oyuncakların yeniden canlandırılmasıdır. Eyüp Belediyesi proje için Eyüp Sultan Mehterhanesi'nin bir bölümünü eğitim, atölye ve çalışma mekanı olarak tahsis eder. Oyuncakların satışı için de Oyuncakçılar Çarşısı ve Pier Loti'de dükkanlar oluşturulur. Üç aylık bir eğitim sonrası Darphane-i Amire ve Taksim'de birer sergi açılır.

2010'lar

Türkiye'de 1980'lerin ortasından itibaren liberal ekonomiye geçilmesiyle birlikte yabancı aktörler Türkiye oyuncak sektöründe çok daha farklı ve etkin bir rol almaya başlar. İTO (2007) verilerine göre Avrupa'da ve ABD'dekine benzer biçimde Çin malı oyuncaklar İstanbul –ve dolayısıyla Türkiye– oyuncak pazarını da etkisi altına alır. Çin'deki üreticiler ucuz maliyet ve esnek üretim yöntemleri ile Türkiye'deki oyuncak firmalarının fason üretimi için önemli bir merkez haline gelir. Çin malı oyuncaklar Türkiye oyuncak ithalatının yüzde seksenini oluşturur. Bunun sebebi Türkiye'deki birçok firmanın üretim tesislerini kapatarak üretim faaliyetlerini Uzak Doğu'ya kaydırmasıdır.

2011 ÜMRAN BARADAN OYUN VE OYUNCAK MÜZESİ, İZMİR

İzmir Konak Belediyesi Ümrân Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nde, Ümrân Baradan'ın dünyanın çeşitli ülkelerinden edindiği oyuncakların ve düzenlediği yarışmalarda derece kazananların yaptığı eserlerin yanında; Sunay Akın'ın 1850'li yıllardan 1970'lere kadar gelen tarihsel dönemde; teneke, tahta, kağıt ve plastik malzemelerden üretilmiş oyuncakları bulunur. ²¹

2011 ANTALYA OYUNCAK MÜZESİ

Sunay Akın'ın İstanbul Göztepe'de açtığı oyuncak müzesinin ardından bir benzeri de, Sunay Akın'ın danışmanlığında Antalya'da 23 Nisan 2011'de açılır. Müzede 1860'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar yapılmış yerli ve yabancı üretim 3000 kadar oyuncak sergilenmektedir. ²²

2012 TOYCO-2012 İSTANBUL

Kasım 2012'de İstanbul Oyuncak Müzesi tarafından gerçekleştirilen ve dünyada bir ilk olan TOYCO-2012 İstanbul (Avrupa Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Birliği) buluşması ilk kez Türkiye'de gerçekleştirilir. Bu sayede İstanbul Oyuncak Müzesi dünyada çocuk ve oyuncak müzeleri birliği kurulması konusunda öncü olur, İstanbul'a "oyuncak müzelerinin başkenti" unvanını kazandırır.

2013 OYUNCAKLAR HAKKINDA YÖNETMELİK

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan, amacı "oyuncakların güvenliği ile ilgili olarak yerine getirilecek temel gerekleri, piyasaya arzı, dağıtımı ile piyasa gözetim ve denetimine ilişkin usul ve esasları belirlemek" olan yönetmelik, *Oyuncakların Piyasaya Arzı ve Uygunluğu, Uygunluk Değerlendirme İşlemleri, CE İşareti ve Onaylanmış Kuruluşlar, Piyasa Gözetimi ve Denetimi, Oyuncakların Piyasaya Arzının Yasaklanması ve Toplatılması ile İmalatçının, Yetkili Temsilcinin ve İthalatçının Sorumlulukları* bölümlerinden oluşur.

2013 GAZİANTEP OYUN VE OYUNCAK MÜZESİ

Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi Gaziantep'in Bey Mahallesi'nde tarihi bir evde yer alır. Bina, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılarak 6 Nisan 2013 tarihinde ziyarete açılır. Müzede, 1700-1990 yıllarına ait el ve fabrika yapımı toplam 573 adet oyuncak teşhir edilmektedir. ²³

2013 VIALAND

26 Mart 2013'te hizmete açılan Vialand, Türkiye'nin ilk temalı parkıdır. İstanbul'da Eyüp ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde yer alır. Saray Salıncağı, Nefeskesen (roller coaster), Fatih'in Rüyası, 360 (dönme dolap), Adalet Kulesi (serbest düşüş), Viking (su parkuru), King Kong gibi üniteleri mevcuttur.

2014 I. ULUSAL YENİ NESİL OYUNCAKLAR TASARIM YARIŞMASI

Cemer Kent Ekipmanları şirketi oyuncak tasarımı yarışması düzenler. İç ve dış mekanlar için oyun grupları ve parkları üreten İzmir menşeli şirket ilk yarışmanın konusunu *Yeni Nesil Oyuncaklar*; kategorilerini ise *park oyuncakları* ve *egzersiz oyuncakları* olarak belirler. Birincilik ödülleri park oyuncakları kategorisinde Bulut isimli modüler oyun ekipmanı ile Melisa Işık ve Berk Kırmızı; egzersiz oyuncakları kategorisinde Kayray isimli scooter parkuru tasarımları ile Fatih Kurtcan ve Mehmet Oğuz alır. Yarışma sonraki senelerde tekrar gerçekleştirilmez.²⁴

2014 HİBRİT OYUNCAKLAR

Türkiye’de oyuncak üretiminin her safhasında oyuncakçılar, dönemin değişen sosyal ve ekonomik koşullarına uyum sağlamak için farklı taktikler güder. Bugün de bu farklı uyum sağlama biçimlerini oyuncak modelleri üzerinden okumak mümkündür. Firmalar kısa vadede de olsa farklı ürünleriyle çağdaş dinamiklere uyum sağlar. Zevk ve ihtiyaçların hızlı değişimine karşı birçok oyuncak firması uzun süreli araştırma-geliştirme projeleri ya da kurum içi tasarımcı çalıştırmak yerine hızlı ve çok sayıda üretilebilecek, popüler kültür furyalarına cevap verebilecek oyuncaklar geliştirir.

NOTLAR

1 Evliya Çelebi. (1969). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, cilt 2, sf. 302-303. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.

2 "Çocuklara Mahsus Gazete" (Çevrimiçi). *Vikipedi* içinde. https://tr.wikipedia.org/wiki/Çocuklara_Mahsus_Gazete#cite_note-Sena-1 adresinden 8 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

3 Koçu, Reşat Ekrem. (1972). "Affan Efendi." İstanbul Ansiklopedisi, cilt 1, sf. 253-254. İstanbul: Koçu Yayınları.

4 Bonmarşe / Karlman Pasajı: Günümüzde Odakule'nin bulunduğu yerde 1870-1926 arasında Bonmarşe (Bon Marche), 1926-1960'lar arasında Karlman (Carlmann Pasajı) vardı.

5 Yalçın, Hülya. (2004). "Eyüp Oyuncakları Müzesi." *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu VIII: Tebliğler*, s. 69. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

6 "Hakkımızda" (Çevrimiçi). *Pilsan* içinde. <http://www.pilsan.com.tr/sayfa/hakkimizda-52/> adresinden 8 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

7 Baybörü, Ali (2011). "Gürel Oyuncakları." *Oyuncak Sergisi*, sf. 91-96. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

8 *Milliyet* 19 Şubat 1951.

9 Emiroğlu, Kudret. (2001). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*. İstanbul: Dost Kitabevi.

10 Gürpınar, Avsar. (2014). *Küreselleşen Kentte Oyuncak: İstanbul'da Bölgesel Bir Oyuncakçı Kümelenmesi Üzerine / Toys in a Globalizing City: Contemporary Production Networks and Design Characteristics of Toys in Istanbul* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

11 "Firma Profili" (Çevrimiçi). *Akçiçek Oyuncak* içinde. <http://www.akcicekoyuncak.com/tr/firma.asp> adresinden 8 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

12 Onur, Bekir. (2002). *Oyuncaklı Dünya*. İstanbul: Dost Kitabevi.

13 "Hakkımızda" (Çevrimiçi). *Birlik Oyuncak* içinde. <http://www.birliktoys.net/flash.html#/hakkimizda/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

14 "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 'Oyuncak Müzesi'" (Çevrimiçi). *TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü* içinde. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43995/ankara-universitesi-egitim-bilimleri-fakultesi-oyuncak-.html> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

15 *Selay Oyuncak* (Çevrimiçi). <http://www.selayoyuncak.com/default.asp> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

16 "Hakkımızda" (Çevrimiçi). *Halley Peluş Oyuncak Fabrikası* içinde. <http://www.halleyoyuncak.com.tr/halley/26/Hakkimizda> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

17 "Hakkımızda" (Çevrimiçi). *OYDER Oyuncakçılar Derneği* içinde. <http://www.oyder.org.tr/hakkimizda> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

18 "Modeller ve Oyuncaklar" (Çevrimiçi). *Rahmi M. Koç Müzesi* içinde. http://www.rmk-museum.org.tr/rmk_modeller_ve_oyuncaklar.htm adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

19 "Hakkımızda" (Çevrimiçi). *Yalvaç Abi Kitabevi* içinde. <https://yalvacabikitabevi.wordpress.com/about/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

20 İstanbul Oyuncak Müzesi (Çevrimiçi). <http://www.istanbuloyuncakmuzesi.com/index.php> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

21 "Müze Hakkında" (Çevrimiçi). İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi içinde. <http://www.izmiroyuncakmuzesi.com/hakkinda.php> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

22 *Antalya Oyuncak Müzesi* (Çevrimiçi) <http://oyuncakmuzesi.antalya.bel.tr> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

23 "Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi" (Çevrimiçi). *TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü* içinde. <http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,131860/gaziantep-oyuncak-muzesi.html> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

24 "Cemer 'Yeni Nesil Oyuncaklar' Ulusal Tasarım Yarışması, Park Oyuncakları Kazanan Projeler" (Çevrimiçi). *Tasarım Yarışmaları* içinde. <http://www.tasarimyarismalari.com/cemer-yeni-nesil-oyuncaklar-ulusal-tasarim-yarismasi-park-oyuncaklari-kazanan-projeler/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

Akbulut, Dilek. (2009). "Günümüzde Geleneksel Oyuncaklar." *Milli Folklor*, sayı 84, sf. 182-191 (Çevrimiçi). http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/dilek_akbulut_geleneksel_oyuncaklar.pdf adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Barutçu, Faik Ahmet. (2001). *Siyasi Anılar 1939-1954*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

"Century of the Child, Growing by Design: 1900-2000" sergisi (Çevrimiçi). (2012). *MoMA - Museum of Modern Arts* içinde. <http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/centuryofthechild/#/> adresinden 10 Ocak 2013 tarihinde alındı.

Emiroğlu, Kudret. (2001). "Oyun, Eğlence, Spor." *Gündelik Hayatımızın Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.

Güven, Dilek (2006). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İstanbul Oyuncak Müzesi Kataloğu. (2007). İstanbul.

Koçu, Reşat Ekrem (1972). "Eyyübsultan Oyuncakları." *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 10, sf. 5461-5462. İstanbul: Koçu Yayınları.

Onur, Bekir. (1992). "Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, sayı 2.

Onur, Bekir (2009). *Türk Modernleşmesinde Çocuk*. Ankara: İmge Kitabevi.

Oyuncak Sergisi / Toy Exhibition Sergi Kitabı. (2011). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Ovacık Dörtbaşı, Mine. (2010). "Özgün Oyuncak Kültürümüz Nerede? Sessiz Oyuncakçılar ve Tıkırdayan Oyuncaklar." *4T Türkiye Tasarım Tarihi Toplantısı, Conference Proceedings*. Konferans: 14-15 Mayıs 2009, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

Ovacık Dörtbaşı, Mine., Kocabıyık, Elif. (2009). "Sustainability of Toy Making: Eyüp Toys'r Ours." *8th European Academy of Design Conference*. Konferans: 1-3 Nisan 2009, Gray's School of Art, The Robert Gordon University, Aberdeen, İskoçya.

Rüşvanlı, Hasan Ozan. (2007). *Türkiye'deki Oyuncak Sektöründe Yeni Ürün Tasarımını Tetikleyen Faktörler* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Yalçınkaya, Tosun (2005). *Eyüp Oyuncakçılığı Eğitim Kitabı*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

YARARLANILAN ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

"1940 Milli Koruma Kanunu, 1942 Varlık vergisi, 1944 Toprak Mahsulleri Vergisi" (Çevrimiçi). *Yustorical*, 4 Mayıs 2013. <http://poptarih.blogspot.com.tr/2013/05/1940-milli-koruma-kanunu-1942-varlik.html> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

"Aysegül Bebek Geliyor!" (Çevrimiçi). *Hürriyet* gazetesinin TV promosyonu. *Youtube* içinde. https://www.youtube.com/watch?v=Xa01_sXkWr8 adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

"Işıklı Eğlence Sirkisi" (Çevrimiçi). *Hürriyet* gazetesinin TV promosyonu. *Youtube* içinde. <https://www.youtube.com/watch?v=Hf3y5In5sqM> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

"Oyuncak Müzayedesini" (Çevrimiçi). *Pera Mezat* içinde. <http://www.mezatpazari.com/mezat/103/oyuncak-muzayedesini/sayfa/3> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

"Oyuncaklar Hakkında Yönetmelik" (Çevrimiçi). *Resmi Gazete* içinde. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131031-2.htm> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

"Yoyo oynamak ikinci bir emre kadar yasak!" (Çevrimiçi). *Radikal*, 11 Şubat 2015. <http://www.radikal.com.tr/hayat/yoyo-oynamak-ikinci-bir-emre-kadar-yasak-1290831/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Alpar, Cem. "İthal İkameci Sanayileşmeden İhracata Yönelik Büyümeye" (Çevrimiçi). *Ekodialog* içinde. <https://www.ekodialog.com/Makaleler/ithal-ikameci-ihracat-makale.html> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Endüstriyel Tasarım Sanal Müzesi (Çevrimiçi). <http://www.etsm.org.tr/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Enhoş Toys (Çevrimiçi). <http://www.enhostoys.com/> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Oyun Laboratuvarı (Çevrimiçi). <http://oyunlaboratuvari.blogspot.com.tr> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Oyuncak Türk (Çevrimiçi). <http://www.oyuncakturk.net> adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

Takım, Abdullah. (2011). "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları." *Maliye*

Dergisi Ocak-Haziran 2011, sayı 160, sf. 154-176 (Çevrimiçi). http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/160/008.pdf adresinden 9 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

BİYOĞRAFİLER

AVŞAR GÜRPINAR

Akademisyen, tasarımcı ve mühendis Avşar Gürpınar elektrik mühendisliğinde lisans, endüstri ürünleri tasarımında yüksek lisans ve doktora derecelerine sahiptir. HfK Bremen’de Dijital Medya yüksek lisans programına katıldı. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Temel tasarım eğitimi, kültürel çalışmalar, tasarım tarihi, küreselleşme, mobilya ve ulaştırma tasarımı üzerine çalışmaktadır.

CANSU CÜRGEN

Mimar-akademisyen Cansu Cürgen lisans ve yüksek lisans çalışmalarını İTÜ’de tamamladı. Halen İTÜ Mimari Tasarım Doktora Programı’nda öğrenci olup, İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Mimarlık ve tasarımda açık kaynak pratikleri, sosyal medya-tasarım etkileşimi ve karşı kültür hareketleri çalışma konuları arasındadır.

GÜNBİKE ERDEMİR

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü’nde öğrenim görmekte olan Günübike Erdemir, çeşitli sanat kurumlarında sergi yönetimi konusunda asistanlık yapıyor, aynı zamanda özel bir atölyede yağlıboya resim öğrenimi görmekte.

LİANA KUYUMCUYAN

İstanbul Bilgi Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü’nde öğrenim gören Liana Kuyumcuyan ürün tasarımı dışında, grafik tasarım, sanat ve tasarım tarihiyle ilgileniyor. 2. İstanbul Tasarım Bienali’ne bireysel ve grup işleriyle katıldı. Sanat ve tasarımın diğer alanlarında da deneyim sahibi olmak amacıyla atölye çalışmalarına katılıyor.

NUR HORSANALI

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’nde Endüstri Ürünleri Tasarımı öğrenimi gören Nur Horsanalı, ürün ve mobilya tasarımı yanında serigrafi ve kaligrafi dahil olmak üzere grafik tasarım ve fotoğrafçılıkla ilgileniyor. 2. İstanbul Tasarım Bienali kapsamında düzenlenen uluslararası çalıştaylara katılmıştır.

